

Ivo Paić

RUŽA I KRIŽ

Ogledi o ideologijskom usmrćivanju jezika i čovjeka

NIP »Alinea«, Zagreb 1991.
str. 158.

»Ruža« i »križ« u djelu Ive Paića nemaju značenje okultističke »bratovštine ruže i križa« (primjerice »Fama fraternitatis rosae crucis« iz 1614). Upravo podnaslov: »Ogledi o ideologijskom usmrćivanju jezika i čovjeka« ukazuje na kritiku »okultnoga« - »ideologijskoga« u jednom određenom značenju.

Citirat ću autora: »Dopavši križa svijest/ruža je već za sobom ostavila svoje *svjesno* i svoje *htjeti nešto*. Sada je ona 'duša bijela kao snijeg' - ugodena za nesmetano urezivanje znakovlja bilo koje svijesti, volje i moći u nju. Dok prožeta ugodom gasne, ona klizi u carstvo muka, tišine 'svijeta' do kraja ozbiljene vladavine ideologijskoga.«

Ovim sam citatom započela iz dva razloga: 1) da se odrede pojmovi »ruža«/svijest i »križ« autora koji je svoje umijeće ontotermeutičke metode poimanja ideologije pokazao već u prijašnjoj knjizi (*Proizvodnja ideologije*, Prosveta, Beograd, 1984) i 2) što sam citat govori o jeziku autora koji je zapreka mnogima da dopru do govora, a »egzistencijalno-ontološki temelj jezika jest govor« (Heidegger). Tko ne razumije autorov jezik ne može dospjeti do razumijevanja muka na križu (ne govornog muka »bolesti grla« kao u Belostenca), ontologijske mukline nastale iz »protulingvističke ideologije« u kojemu se čovjek više ne može izraziti jezikom.

Samo iz muka na križu moguće je razumjeti opet autorov neologizam »logocid« i njegovo dovođenje u odnos s »homocidom«. Cijelu autorovu knjigu razumijem kao poučnu, svidalo se to autoru ili ne. Iz vrlo jednostavnog razloga: slažući se s autorom da je u naravi učenja i obrazovanja, a ova opet nije moguća na temelju obrazovanja koji je naš prosječni

čitalac stekao usmjerenim obrazovanjem. Prema tome, teškoće pristupa autorovu jeziku, a što je najvažnije, osim što govore o procesu logocida i u obrazovanju, govore i o teškoći obrazovanja instant kulturom nošenom usmjerenim obrazovanjem. Da bi se mogla shvatiti sveza logocida i homocida do čega je autoru ponajprije stalo, poučnost ovdje znači i potrebu za drugačijim obrazovanjem nego što smo ga imali.

Ruža i križ ne posize isključivo niti za lingvističkom, semantičkom, filozofijskom, povijesnom ili bilo kojom znanstvenom metodom, ali rabi sve. Stoga je teško, da ne kažem nemoguće, klasificirati je u koji rod spada, što je uobičajeno u znanstvenom radu. Zadovoljimo se autorovim podnaslovom: *Ogledi o ideologijskom usmrćivanju jezika i čovjeka*. Ovi »ogledi« ne rabe niti jednu od navedenih metoda, ali prethode svima, usprkos teškoćama da je svaki jezik-govor, a da se o jeziku ne može govoriti nego li iz jezika. Odnos logocida i homocida autora navodi da i mnogo spominjano i opominjajuće djelo, Orwellovu *Tisućudevetstoosamdesetčetvrtu* ne razumije samo kao općeprepoznatljivu stravičnu budućnost totalitarnih režima vođenih Velikim Bratom već i kao logocidnu muklinu koja je nastala u čovjeku nakon zaglušne logoreje (govori, zvučnici, razglasi, sistemi). Izbijeljena je svijest/ruža koja poslije umire smireno. Smireno stoga, jer je umrla već prije. Jer je nastala muklina, nemogućnost svijesti da drugoj svijesti (Ja - Ti) nešto kaže, a ni samoj sebi. U staljinizmu i kod Velikog Inkvizitora su nijanse nešto drugačije, ali je logocid na djelu: onespobljena svijest iz ideosfere onespoblijava drugu svijest u totalnoj proizvodnji ideologije.

Ako se logocid dovodi u izravni odnos sa homocidom, kako je to Ivo Paić učinio u knjizi, u muklini koja se nijemošću čuje, onda i izvan ovog onto-heremeneutičkog poimanja jezika ideologije svaki je napad na jezik i u smislu pojedinačnog narodnog jezika logocidno-homocidan.

S ontološkog poimanja jezika i logocida autor prelazi na ontički odnos pod našim podnebljem: na lik V. S. Karadžića, Ante Starčevića i Bogoslava Šuleka. Odnos logocida i homocida koji bi se u »pučkoj

svijesti« mogao činiti evidentnim u našim aktualnim srbijansko-hrvatskim odnosima, autorovoj je znanstvenoj svijesti nedostatna, pa se upušta u analizu svijesti ovih sudionika, posebno u analizu *Kovčevića* V. S. Karadžića. Ogled »Viek narodnosti - stoljeće dvadeseto, dvadesetprvo« za nas vrlo aktualan upućuje na odnos logocida i homocida ali je manje strogo izveden od ostalih ogleđa. Teško je, međutim, staviti primjedbe rijetkim autorima, kao što je Ivo Paić, koji su sami svijesni nužnih nedorečenosti (ne samo sopstva već i vremena) svojega djela. »Ovaj se okup toliko međusobno različitih s raznih strana prispjelih likova vjerojatno doimlje ishitrenim. U boljem slučaju smatrat će se nategnutim okupom inače poznatih i do kraja istumačenih - već katalogoziranih likova književnosti, povijesti, kritike ideologije i njezina jezika« (str. 13). Ovo može izgledati skromnim s autorove strane. Ali sam autor, također, kaže »...što je skromno to nije i beznačajno« (str. 54). Analiza ovih triju svijesti dapače je značajna, ali se otvaraju problemi kojih je i opet svjestan i sam autor. »Trebalo izvidjeti i dobro istražiti kako se sada u kolopletu tijela zovu ono smjelo Mi, pa užasno Mi i mitska svijest« (str. 155).

Analizom metodičkih problema određivanja pojma Mi, za naš kratki prikaz a u funkciji problema razumijevanja odnosa *smjelo Mi*, *užasno Mi* i *mitska svijest* odlučujem se za prikaz *Mi-grupa* u opreci spram onoga koje ga ideologijski reducira na *Ono* i isključuje. 1) između članova *Mi grupe* ne vlada ontička neposrednost koja je odlučujuća pretpostavka Ja-Ti odnosa (po Buberu), 2) *Mi-grupa* je razorila zatečeno semantičko polje i uspostavila novo, svoje *Mi-grupa* se izdvaja kao vladajući odnos *Mi-Oni* odnosa, 3) *Mi-grupa* izdvaja svoj jezik 4) *Mi-grupa* rabi grupu protiv »Onih«, onespobliavanje svijesti vrši se unutar grupe, a ona pri tome zadržava svoje semantičko polje.

Ideološko uspostavljanje *Mi-grupe* uvodi u potpuno onespobliavanje svijesti - protulingvistička je ideologija dovela do toga da riječi ne znače više ništa. Zato na pročelju »Ministarstva istine« u Orwellovoj

Tisućudevetstoosamdesetičetvrtoj piše: »Rat je mir. Sloboda je ropstvo.«

Značajno je određenje ovoga ideološkoga *Mi*, a ono ipak nije do kraja uzeto u obzir u mogućnosti razumijevanja/nerazumijevanja naših triju ontičkih *Mi svijesti*: V. S. Karadžić, Ante Starčević, Bogoslav Šulek.

Druga je razina *smjelo Mi*, *užasnuto Mi* i *mitska svijest*. U obzorju ideologijskoga pričina cijela se zbilja odvija »kao da« je tako sa zamišljenim središtem. Svi igraju igru i igraju se »kao da«. *Užasnuto Mi* u jednom kataklizmičkom povijesnom trenutku kaže: »Užas!« ali se još uvijek skriva u svijet »kao da«. Ponaša se »kao da« rat jest i »kao da« rat nije.

Najteže je odrediti *smjelo Mi*. *Smjelo Mi* gleda *užasnuto Mi* kao svoju povijest, kao ono što je i samo bilo kao svijest a sada iskoračuje u avanturu zaborava »kao da« i kreće prema putu »da«. *Smjelo Mi* ili *smjela savijest* mora proći *ograničena zadovoljstva* onoga »kao da« i tu je autorovo razumijevanje Hegelovog smisla apsolutnog straha. Svijest koja nije sposobna da se suoči sa apsolutnim strahom i nadvlada ga nikada ne može postati samosvijest. Samosvijest ukida lagodu »ograničenog zadovoljstva«, ali svijest čini samosviješću - povijesnom.

Put k *smjelom Mi*, osim napuštanja ideologijskoga »kao da« mora učiniti napor. Ovaj je napor duhovni i obrazovni i stoga opet naglašavam autorovu neeksplicitno izrečenu poučnost: treba se obrazovati za jezik-govor da bi se izbjegla muklina - logocid pa time i homocid.

Mitska svijest nema pretvaranja »kao da«, nema straha užasnute svijesti, nema napora *smjeloga Mi*, u »uređenu mitu iznenadenje je *unaprijed isključeno*«. Mit ne treba niti dokaza niti dokazivanja, mit rješava sve, jer je u prošlosti sve riješeno. U novonastalim povijesnim problemima mit se napaja vlastitom prošlošću i tako izbjegava i *smjelo Mi* i *užasnuto Mi*. Kako autor kaže: »Treba izvidjeti i dobro istražiti kako se sada u kolopletu tijela zovu ono *smjelo Mi*, *užasnuto Mi* i *mitska svijest*«. Dodala bih i pitanje da li je uopće moguć govor između tih svijesti. *Ruža i križ* postaje obavezno štivo za obrazovana čovjeka u nas, koji se

rješava »ograničenog zadovoljstva«. Dobro obrazovan znači i biti dobro odgojen. Iščitati knjigu Ive Paića smatram dobrim odgojem.

Nisam samo sigurna da li je slijedeći predložak Ecovog romana *Ime ruže* u ogledu: »Da li se Isus smijao: učena rasprava dvaju vrsnih redovnika u granicama zajedničke enciklopedije« autor s dovoljno opreza stao na stranu Vilima koji tvrdi da se Isus smijao, što znači povjerenje u čovjeka, ili je istina na strani Jorgea koji misli da se nije smijao, jer previše povjerenja u čovjeka vodi i mogućnosti logocida.

Blaženka Despot